

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 342.9: 351.74: 340.115

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.33.05>

ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРАТЕГІЙ COMMUNITY POLICING В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСЯГНЕННЯ І ВИКЛИКИ

Барба Вячеслав Євгенович,
orcid.org/0000-0002-6420-6169
доктор філософії з галузі знань
«Право»,
старший викладач кафедри
адміністративної діяльності поліції
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

Стаття присвячена дослідженню ефективності впровадження стратегії “Community Policing” в Україні у період воєнного стану.

На основі наукових праць та інформаційних матеріалів було досліджено шлях впровадження стратегії “Community Policing” в Україні, визначені його основні положення. Були досліджені ініціативи і проекти Національної поліції України для взаємодії з громадянським суспільством, які були анонсовані та реалізовані з лютого 2022 року. Було з’ясовано, що період дії воєнного стану є часом найбільш продуктивної взаємодії між поліцією та громадянами. На основі цього характеризуються досягнення і проблемні питання впровадження в Україні “Community Policing”.

Було визначено, що висока ініціативність з боку поліції у створенні проектів із залучення до співпраці громадян зумовлено бажанням отримати допомогу населення через додаткові обов'язки покладені на правоохоронні органи у період дії воєнного стану.

Відзначається, що успішність співпраці громадян з поліцією була зумовлена зростанням рівня довіри населення до правоохоронних органів напередодні вторгнення ворога. Визначаються досягнення і проблемні питання.

Також було визначено, що процес ефективної взаємодії громади і поліції у зазначений період був зумовлений ідеологічним об'єднанням усіх учасників проти викликів часу, у боротьбі зі спільним ворогом. З іншого боку важливу роль у встановленні взаємодії зіграло зростання рівня злочинності, мародерства, диверсій та інших негативних впливів воєнного часу.

Методологічна основа дослідження полягає у застосуванні загальнонаукових прийомів і методів. Дослідження було проведено з використанням історичного та логічного методів, а також методу системно-структурного аналізу.

Під час роботи над статтею був проведений системний аналіз робіт вітчизняних дослідників, вивчена чинна нормативно-правова база з цього питання.

Наприкінці дослідження робиться висновок, що ефективність стратегій "Community Policing" в Україні у період воєнного стану зумовлений по-перше, продуктивною роботою поліції в даній сфері за мирних часів; по-друге, рівнем довіри громадян до ініціатив поліції; по-третє, згуртованістю населення у боротьбі з викликами воєнного часу.

Ключові слова: Community Policing, Національна поліція, органи поліції, правове регулювання, громадськість, населення, взаємодія, співпраця, довіра, воєнний стан.

EFFICIENCY OF COMMUNITY POLICING STRATEGIES IN UKRAINE DURING THE PERIOD OF MARITAL STATE: ACHIEVEMENTS AND CHALLENGES

Barba Viachesla Evgenovich,
orcid.org/0000-0002-6420-6169
Doctor of Philosophy in the Field
of Knowledge "Law",
Senior Teacher of the Department
of Administrative Activities of the Police
(Odessa State University of Internal
Affairs, Odesa, Ukraine)

The article is devoted to the study of the effectiveness of the implementation of the "Community Policing" strategy in Ukraine during the period of martial law.

On the basis of scientific works and informational materials, the way of implementing the "Community Policing" strategy in Ukraine was investigated, and its main provisions were determined. The initiatives and projects of the National Police of Ukraine for interaction with civil society, which were announced and implemented from February 2022, were investigated. It was found that the period of martial law is the time of the most productive interaction between the police and citizens. On this basis, the achievements and problematic issues of the implementation of "Community Policing" in Ukraine are characterized.

It was determined that the high level of initiative on the part of the police in creating projects involving the cooperation of citizens is due to the desire to receive public assistance due to the additional duties assigned to law enforcement agencies during the period of martial law.

It is noted that the success of citizens' cooperation with the police was due to the increase in the level of public trust in law enforcement agencies on the eve of the enemy's invasion. Achievements and problematic issues are determined.

It was also determined that the process of effective interaction between the community and the police in the specified period was determined by the ideological unification of all participants against the challenges of time, in the fight against a common enemy. On the other hand, an important role in the establishment of cooperation was played by the increase in the level of crime, looting, sabotage and other negative effects of wartime.

The methodological basis of the research consists in the application of general scientific techniques and methods. The research was conducted using historical and logical methods, as well as the method of system-structural analysis.

During the work on the article, a systematic analysis of the works of domestic researchers was carried out, and the current regulatory and legal framework on this issue was studied.

At the end of the study, it is concluded that the effectiveness of "Community Policing" strategies in Ukraine during the period of martial law is determined, firstly, by the productive work of the police in this area during peacetime; secondly, the level of citizens' trust in

police initiatives; thirdly, the cohesion of the population in the fight against the challenges of wartime.

Key words: Community Policing, National Police, police bodies, legal regulation, public, population, interaction, cooperation, trust, martial law.

Постановка проблеми. Процес європейської інтеграції України, що триває вже декілька десятиріч вимагає певних змін та нововведень в усіх сферах нашої держави згідно норм європейського права. Так, у 2015 році разом з усією правоохоронною сферою була реформована система поліції. Серед окремих елементів англосаксонської правової системи, які перейняла наша держава був підхід “Community Policing” – налагодження взаємодії між поліцейськими та населенням.

Національна поліція активно проводила низку практик, успішно використовувала різноманітні програми та інструменти для налагодження партнерської співпраці з громадою та органами місцевого самоврядування. Завдяки участі громадськості у зміцненні системи попередження злочинності розроблялися національні і місцеві стратегії попередження злочинів і створення безпечного середовища. Представники громадянського суспільства брали участь в реформуванні систем кримінального правосуддя, контролювали ефективність їхньої роботи та відповідність їх дій правам людини.

У 2022 році Україна зіткнулася із страшним викликом – вторгненням ворога. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року було оголошено воєнний стан [1], який діє до сьогодні. Не дивлячись на те, що у період дії воєнного стану Національна поліція отримала додаткові повноваження її представники продовжують розробляти та використовувати різні практики співпраці з громадянським населенням.

У зв'язку з цим ми можемо розглядати унікальний досвід нашої держави щодо впровадження “Community Policing” під час воєнного стану. Жодна з країн-партнерів не перебувала у таких складних умовах. Через це вважаємо за потрібне дослідити ефективність стратегій співпраці поліції з громадянами України у період з лютого 2022 року, проаналізувати їх досягнення та виклики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки тема впровадження “Community Policing” була достатньо висвітлена у працях вітчизняних правознавців та науковців.

Тема взаємодії Національної поліції України з населенням була досліджена у працях В. Є. Барби, В. В. Бондар, М. В. Корнієнка, О. В. Крижановської, А. В. Кубаєнка. Дослідження зарубіжного досвіду співпраці поліції з громадянами за мирних часів проводили Л. В. Баєва, В. О. Кейдалюк, О. О. Кожушко, С. В. Медведенко, П. Г. Назаренко.

Питання співпраці поліції та громадян у період дії в Україні воєнного стану досліджували М. В. Корнієнко, В. В. Бондар, Т. А. Плугатар, С. М. Лелет. Окреме дослідження щодо впровадження стратегії “Community Policing” у період дії воєнного стану провела Українська гелсінська спілка з прав людини.

В той же час жодне з попередніх досліджень не було присвячено визначенню ефективності впровадження стратегій співпраці поліції та громадян.

Мета статті полягає у вивченні й аналізі ефективності стратегій “Community Policing” в Україні у період дії воєнного стану, а також у виявленні досягнень і проблем під час їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на бойові дії та проголошення воєнного стану Україна продовжує активно рухатися на шляху євроінтеграції.

Організаційна стратегія “Community Policing”, що являє собою співпрацю поліції та громади (суспільства) з метою більш ефективної протидії злочинності, була проголошена Організацією безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) у 2008 року.

З кожним роком стратегія залучення до співпраці населення набуває більшої актуальності [2, с. 260]. Як стверджує А.В. Кубаєнко, сьогодні партнерська модель взаємовідносин правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства у сфері реалізації правоохоронної функції закріплена у нормативно-правових актах провідних країн світу [3, с. 83].

Відповідно до ст. 18 Європейського кодексу поліцейської етики поліція має орієнтуватися на розвиток взаємних партнерських відносин з населенням, а також на співробітництво з іншими організаціями або органами місцевого самоврядування [4]. Згідно з цим поліцейські при виконанні своїх обов'язків мають залучати собі на допомогу населення.

О.В. Крижановська вважає, що зміни в сучасному українському суспільстві, особливо у сферах політики та економіки, мають великий вплив на формування нових відносин між державою, її структурами та громадянським суспільством. Згідно з її поглядами, нерозривна взаємодія між владою та суспільством є ключовим елементом для забезпечення політичної стабільності та прогресу будь-якої країни, оскільки вирішення розв'язкових проблем неможливе без підтримки громадян. Така співпраця спрямована на виявлення та подолання проблем, що виникають у сфері правопорядку, та застосування сучасних методів для підвищення ефективності діяльності органів правопорядку [5, с. 82].

Приклад європейських країн показує, що такий тип співробітництва є доволі результативним. Досліджуючи зарубіжний досвід реалізації "Community Policing" С. В. Медведенко зауважив, що шляхи взаємодії поліції та представників громадськості різних країн дуже різноманітні та мають багато форм, методів і способів. Спільним для всіх є діяльність щодо створення позитивного іміджу поліції та його партнерства з громадою. Поліція зарубіжних країн не головує над громадою, а є її частиною. Завдяки цьому обидві сторони відчують спільну відповідальність та зацікавлені у результатах своєї діяльності [6, с. 141].

Основними цінностями стратегії "Community Policing" є повага і захист прав людини, прозорість і відкритість діяльності та відносин, прагнення надавати найефективніші послуги з охорони правопорядку, зацікавленість думками та ініціативами населення щодо пріоритетів охорони правопорядку.

Орієнтуючись на зазначені цінності М. В. Корнієнко виділяє сім принципів взаємодії поліції з громадськістю. Серед них: відданість справі, довіра, визнання спеціальних потреб, інтерес до громадськості, гнучкість, запобіжні заходи охорони правопорядку, врегулювання проблем населення. Вони мають переорієнтувати діяльність поліції з реагування на скоєні злочини та правопорушення до вживання запобіжних заходів та профілактичної роботи і співпраці з населенням [7, с. 46].

У світовій практиці впровадження Community Policing виділяють наступні форми взаємодії поліції з громадянами:

- інформаційно-аналітична робота - залучення громадян до організаційно-управлінських формувань для надання інформаційної допомоги поліції у протидії скоєнню протиправним вчинкам;
- охорона громадського порядку й профілактика правопорушень - спільна участь громадян та поліції в окремих видах правоохоронної діяльності (патрулювання, пости під час проведення масових заходів, охорона місця вчинення злочину, допомога у розшуку правопорушників, тощо);
- індивідуально-профілактична робота - профілактичний вплив та контроль за поведінкою правопорушників;
- агітаційно-пропагандистська робота [8, с. 54].

Законодавчим підґрунтям співпраці поліції з громадянами в нашій країні став Закон України «Про Національну поліцію», який набув чинності 7 листопада 2015 року [9]. Цей документ офіційно закріпив стратегію підготовки сучасних методів та виконання спільних проєктів поліції з громадськістю для передчасного виявлення правопорушень і підвищення результативності правоохоронної діяльності [10; с. 114].

Першими кроками Національної поліції щодо втілення стратегії стали створення Громадської ради МВС, консультативно-дорадчих органів при територіальних Департаментах поліції, відкрита співпраця зі ЗМІ, прийоми громадян та зустрічі з населенням.

За весь період впровадження в Україні “Community Policing” були успішно втілені в життя та досі діють такі проєкти як Поліцейська мережа протидії домашньому насильству (ПОЛІНА), сумісна ініціатива органів поліції та представниками мережі Київстар «Пошук дітей», ініціатива зі встановлення відеокамер на вулицях міст України «Безпечне місто» [10; с. 128].

Свої корективи щодо подальшої співпраці Національної поліції з громадянами внесло повномасштабне вторгнення ворога у лютому 2022 року. Введення на всій території України режиму воєнного стану визначило особливий порядок функціонування органів державної влади і підрозділами поліції. Останні отримали низку нових завдань, що не були притаманні їм у мирний час. Новий порядок дій поліції був закріплений 15 березня 2022 року у Законі «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [11].

Закон передбачав наступні додаткові обов’язки, що поклалися на поліцію під час дії режиму воєнного стану, які були зумовлені веденням активних бойових дій, окупацією окремих територій нашої держави та вчиненням окупантами значної кількості воєнних злочинів, що передбачають юридичну відповідальність за нормами національного та міжнародного законодавства. До завдань поліції додалися виконання завдань від державних органів, органів місцевого самоврядування та юридичних осіб державної форми власності; конвоювання військовополонених; оперативне розмінування; представництво України в Інтерполі (Міжнародній організації кримінальної поліції) та співробітництво з Європолем (Європейським поліцейським офісом); збір біометричних даних осіб та інше [12, с. 128].

До того ж органи поліції під час воєнного стану мають приділяти більше уваги оперативному та своєчасному наданню послуг з охорони і захисту прав громадян. Останні, в свою чергу, вимушено стикнулися із зумовленими загрозою тимчасовими обмеженнями конституційних прав і свобод людини та громадянина. Метою введення обмежень стало відвернення загрози збройної агресії та забезпечення національної безпеки. Це дало змогу органам державної влади та місцевого самоврядування ефективніше виконувати покладені на них обов’язки [13, с. 14].

У зв’язку з розширенням своїх обов’язків поліція мала більш активно та надійно залучати до співпраці населення для більш продуктивної й організованої роботи.

Плугатар Т. і Лелет С. вважають, що правове регулювання взаємодії органів Національної поліції та органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні полягає у реалізації прийомів та способів правового впливу на суспільні відносини за допомогою яких визначається комплекс організаційних та спеціальних заходів, спрямованих на захист від протиправних дій і забезпечення особистої безпеки громадян [14, с. 4].

Отже, реалізація “Community Policing” у період дії воєнного стану є актуальною як ніколи. Це підкреслює Бондар В. В., яка вважає, що в умовах воєнного стану через

зростання злочинності, пов'язаної з мародерством, диверсіями, саботажем, діяльністю злочинних угруповань взаємодія поліції з населенням стала більш плідною. Відповідальність громади за безпеку своєї території зростає, а за умови тісної співпраці поліції та громади боротьба із злочинністю стає більш ефективною [15, с. 65].

Незважаючи на велику кількість додаткових обов'язків, Національна поліція активно продовжує діяльність орієнтовану на налагодження та удосконалення співпраці з громадськістю використовуючи для цього інноваційні форми і методи роботи. По перше, це стосується роботи щодо попередження розповсюдження фейкової інформації та кіберзлочинності, кількість яких з лютого 2022 року значно зросла.

Особливу увагу на важливу роль кіберполіції України звертають у своїй статті Баєва Л. В., Назаренко П. Г., Кожушко О. О. Вони вважають, що саме ця структура ефективно співпрацює з громадою у сфері протидії кіберзлочинності та інформує населення про появу нових видів злочинів та розповсюдження фейків. В даному випадку співпраця забезпечує працівникам поліції свободу і дає змогу тримати контроль над тими, хто використовує соціальні мережі в злочинних цілях, вчасно виявляти потенційні загрози та їх джерела [16, с. 269].

Для втілення стратегії "Community Policing" з місцевим населенням правоохоронні органи використовують соціальні медійні засоби інформації та соціальні мережі. Щодо останніх, то МВС України має облікові записи у Facebook, YouTube, Twitter, Instagram, Telegram.

Досить часто зазначені мережі використовують із метою розслідування кримінальних правопорушень [3, с. 85].

Окремої уваги заслуговують проекти Національної поліції реалізовані в рамках стратегії "Community Policing" в умовах воєнного стану.

З жовтня 2022 року почала працювати робоча група з розробки проекту національної концепції «Безпечна громада», що передбачає створення безпечної громади в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. До робочої групи входили фахівці з питань цивільного захисту, громадського розвитку та безпеки, представники неурядових організацій та органів місцевого самоврядування.

Керуючись ініціативою були зазначені заступник міністра внутрішніх справ та заступник міністра розвитку громад та територій [17, с. 9]. Мета формування безпечного середовища у громадах полягала у підготовці реформи місцевого самоврядування, яке б мало право вирішувати важливі питання місцевого значення. Не зважаючи на те, що ініціативна група офіційно презентувало свою концепцію, цей проект досі не було реалізовано.

Наступна ініціатива Національної поліції України – безпековий проект «Поліцейський офіцер громади». Керуючись положеннями Закону України «Про участь громадян у охороні публічного порядку і державного кордону» поліцейські запропонували залучити громадські формування, створені згідно Закону для співпраці з поліцією, не тільки до забезпечення громадського порядку, а також для виявлення агентів ворога, розвідувальних груп та попередження небезпеки у громадах на територіях, де ведуться чи велися бойові дії [18].

Згідно ініціативи «Поліцейський офіцер громади» – це поліцейський, який живе і працює на ввіреній йому території. Ця особа має бути повноправним представником громади та мати знання, щодо усіх місцевих проблем. знатиме її проблеми і безперервно надаватиме населенню якісні поліцейські послуги. Хоча презентація проекту пройшла ще у 2019 році особливої актуальності вона набула саме зараз. Ця ініціатива успішно втілюється в життя. Майбутні офіцери громади пройшли відбір

та двомісячну підготовку на курсах за спеціально розробленою програмою із залученням іноземних експертів.

Проект «Поліцейський офіцер громади» став одним з найуспішніших у втіленні стратегії “Community Policing”. Він став основою наступного проекту – «Вихователь безпеки», який було розпочато в серпні 2022 року на Одещині. Ініціаторами виступили Міністерство розвитку громад та територій, освітні омбудсмени, Асоціація міст України, Асоціація об'єднаних територіальних громад, ЮНІСЕФ та самі громадяни.

Проект був спрямований проти вживання наркотиків, дитячого насильства і булінгу. Він полягав у спільній взаємодії поліції, рятувальників, освітян та громади для створення безпечного для дітей середовища. Вихователь безпеки являє собою цивільну особу, яка після проходження відповідного навчання, працює у межах навчального закладу, виявляючи та попереджаючи правопорушення у ньому. Проект був успішно реалізований на Одещині.

Поліцейські офіцери громади також стали ініціаторами іншого проекту – «Сусідська варта», який під час дії воєнного стану мав стати додатковим ефективним інструментом для безпеки в громаді. Ініціатива передбачала такі види діяльності як:

- «безпека житла» – громадяни беруть на себе відповідальність за безпеку власного будинку чи вулиці, попереджаючи поліцію про будь-які підозрілі дії;
- «взаємодія з поліцією» – обмін інформацією з поліцією, звітування;
- «турбота про територію» – громадяни створюють умови, що перешкоджають скоєнню злочинів.

До ініціативи запрошують долучатися свідомих громадян, які готові ефективно взаємодіяти зі своїми співгромадянами та з поліцією для комфортного та безпечного життя. Подібний проект «сусідська правоохоронна діяльність» «neighborhood policing» більше 30 років працює у Канаді, США, Естонії та інших країнах [17, с. 19].

Проект «Сусідська варта» вже запроваджений в обласних центрах і в селищах України, зокрема у селах Києво-Святошинського району Київської області. У Житомирській області реалізується подібний проект під назвою «Чужий в селі» [19]. Такі ініціативи дозволяють підвищити рівень безпеки мікрорайонів нашої держави завдяки активній позиції громадян та їх співпраці з місцевою владою та поліцією. Головне в цьому – розуміння того, що відповідальність за безпечне середовище несуть не лише правоохоронні органи та місцеве управління, але й самі громадяни.

Висновки. Завершуючи огляд втілення стратегій “Community Policing” в Україні під час воєнного стану варто зазначити, що Національна поліція ініціювала та реалізувала велику кількість проектів із залученням громадян.

Взаємодія поліції і населенням, яка розпочалася ще у мирний час за останні два роки продемонструвала свою успішність. Відклик та відкритість громадян до участі у проектах та ініціативах Національної поліції в цей важкий час говорить про те, що перша мета “Community Policing” – підвищення довіри громадян була успішно досягнута. Це підтверджують дані соціологічного опитування, проведеного у 2021 році напередодні повномасштабного вторгнення. Опитування показало, що рівень довіри до Національної поліції України збільшився на 20% у порівнянні з 2020 роком [20].

З початком повномасштабного вторгнення ворога 24 лютого 2022 року повноваження та обов'язки органів поліції значно розширилися. Це призвело до розробки нових ініціатив співпраці з населенням для більш надійного забезпечення протидії злочинам всередині громад, зменшенню рівня страху громадян до викликів часу, зниження кількості проявів антигромадської поведінки.

Проекти із залучення громадян до співпраці, реалізовані у період дії воєнного стану стали більш відповідальними та серйозними. Вони спрямовані не лише на

профілактику злочинності та допомогу у розслідуванні правопорушень, а також на забезпечення цивільної безпеки мешканців громад, підтримки вразливих груп населення, боротьбу з викриття державних зрадників, інформаційними атаками ворога тощо.

В цей важкий для країни період, коли життю кожного громадянина загрожують атаки ворога залучення населення до спільних дій із поліцією надзвичайно важливе. Співробітництво між поліцією та громадянами дає змогу передчасному виявленню та усуненню загроз, а також підвищує довіру між населенням та правоохоронними органами під час дії воєнного стану.

Отже, модель “Community Policing” проявила себе як один з найефективніших способів організації правоохоронної діяльності в Україні в період дії воєнного стану. Його головним досягненням стало активне залучення громадян та їх ефективна допомога в реалізації запобіжних правопорушенням та злочинам проєктів.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 10.04.2024 року).
2. Кейдалюк В. О. Особливості зарубіжного досвіду правового регулювання та форм реалізації взаємодії поліції та суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 257–261.
3. Кубаєнко А.В. Взаємодія поліції та суспільства у сфері реалізації правоохоронної функції. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 81–87. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/1707/1817> (дата звернення 10.04.2024 року).
4. Європейський кодекс поліцейської етики. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (дата звернення 10.04.2024 року).
5. Крижановська О.В. Форми реалізації взаємодії Національної поліції з органами публічної влади у сфері забезпечення правопорядку. *Право і державне управління*. 2020. № 1. Т. 1. С. 78–84.
6. Медведенко С. В. Зарубіжний досвід взаємодії поліції з громадськістю на прикладі Великобританії та Бельгії. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. Вип. 83. Одеса, 2019. С. 135–142.
7. Корнієнко М. В. Взаємодія поліції з громадськістю в Україні. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали X міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 30 березня 2018 р.* Одеса: ОДУВС, 2018. С. 46–47.
8. Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі: монографія / В. В. Серєда, Р. І. Благута, О. М. Балинська, З. Я. Ковальчук та ін.; за заг. ред. З. Р. Кісіль. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 600 с.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 10.04.2024 року).
10. Лебедева Н. В. Адміністративно-правове регулювання взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства: дис. ...доктора філософії: 081 «Право». Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2021. 275 с.
11. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text> (дата звернення 10.04.2024 року).

12. Корнієнко М. В. Деякі особливості діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір*: матеріали науково-практичного онлайн-заходу. 29 квітня 2022 р. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 127–128.

13. Безпалова О. І. Пріоритетні напрями діяльності органів поліції щодо забезпечення прав громадян в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *Право і безпека*. 2022. № 3 (86). С. 13–25.

14. Плугатар Т., Лелет С. Взаємодія органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні. *Law. State. Technology*. Вип. 1. 2023. С. 3–9.

15. Бондар В. В. Співпраця Національної поліції України з громадянським суспільством на засадах партнерства в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. С. 63–68.

16. Баєва Л. В., Назаренко П. Г., Кожушко О. О. Адміністративно-правові інструменти Community Policing в Україні: вивчення європейського досвіду. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2023. Випуск 38. С. 268–274.

17. Впровадження “Community Policing” в умовах війни та воєнного стану. *Українська гельсінська спілка з прав людини*. Одеса. 2023. 38 с. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Vprovadzhennia-Community-Policing-v-umovakh-viynuta-voiennoho-stanu.pdf> (дата звернення 10.04.2024 року).

18. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: закон України від 22.06.2000 № 1835-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text> (дата звернення 10.04.2024 року).

19. У Голосіївському районі Києва поліцейські впроваджуватимуть проєкт «Сусідська варта». URL: https://mvs.gov.ua/press-center/news/U_Golosiivskomu_rayoni_Kiva_policeyski_vprovadzhuvatimut_proekt_Susidska_varta (дата звернення 10.04.2024 року).

20. Соціологи констатують зростання довіри громадян до МВС та Національної поліції за останній рік. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/sociologi-konstatuyut-zrostannya-doviri-gromadyan-do-mvs-ta-nacpoliciyi-za-ostannii-rik> (дата звернення 10.04.2024 року).